

Nesodden Historielag

Årsskrift 1992

Innhold:

Side 1	Randi Moe, formann:
Årsmelding 1991/92
Side 4	Lars Næverlid:
En levevei på Nesodden
Side 6	Lars Næverlid:
Ruteforbindelsen på
Nesodden under krigen
Side 10	Randi Moe:
Fiskerfamilien på Ommen
Side 14	Synnøve Næverlid:
Glimt fra en barndom
i 1920-30 årene
Side 24	Næverlid:
Husmorskolen på Nesodden
Side 30	Randi Moe:
Jaer Ungdomsforening og
Ungdomslaget Fremad
Side 32	Marit Jaer Evensen:
Mitt andre hjem

Randi Moe:

Årsmelding 1991/92

Nesodden Historielag har i dag 219 medlemmer (67enkeltmedlemmer og 76 familiemedlemmer).

Styret består av:

Formann Randi Moe, nestformann Lars Næverlid, kasserer Sven Nordal, sekretær Kirsten Gullerud, styremedlemmer Torolf Lundgren og Tordis Rindal Whist (redaktør for årsskriftet), varamenn Osvald Granerud, Gunnar Falck Olsen og Arne Eriksen.

Årsmøtet 1991 ble holdt på Sandvang. Under møtet overrakte ordfører Eggen Nesoddens Kulturpris for 1991 til laget. Sammen med plakett mottok vi sjekk på kr. 15.000.- som ble vedtatt satt på konto for Nesoddens Historie Bind II.

På vegne av Kiwanis Club kunne Osvald Granerud meddele at de hadde bevilget kr. 15.000.- til samme formål. Nevnes bør også at Nesodden-Bundefjord D/S i anledning sitt 100-årsjubileum bevilget kr. 10.000.- til Nesoddens Historie Bind II.

I løpet av året er avholdt seks styremøter og et åpent møte. I møtet, som ble holdt i Myklerud Sportshus, kåserte Arne Eriksen om "Arbeidsplasser før og nå i Myklerud". Falck Olsen viste film opp tatt under skirenn arrangert i Fjellstrand.

Rusleturen gikk i år fra Teigen fram til Østre Fundingrud. Turen samlet ca. 100 deltakere. Ved Fundingrud ble deltakerne møtt av fiolinisten Thoreby som førte an med musikk fram til gårdstunet. Idéen med dette var bl. a. å minnes en av husmennene under Fundingrud, Thorer, som i ledige stunder hadde sin faste plass under en furu. Her komponerte og spilte han.

På tunet hadde fire søsken Fundingrud sammen med Håkon Fundingrud satt ut bord og krakker og alle ble servert kaffe og bløtkake som familien hadde bekostet. Thoreby og Jørgen Hokholt underholdt med musikk.

Under kafferasten kom formann med den gledelige melding at fem gjenlevende søsken Fundingrud hadde gitt arven etter en avdød bror, kr. 200.000.- til Historielaget. Gaven var forutsatt benyttet til bind II av Nesoddens Historie.

Istedet for høstrusletur ble det i år arrangert båttur "Nesoddlandet rundt" med Osloferga Oslo XII. Turen gikk fra Fagerstrand brygge, rundt Nesoddtangen, inn i Bunnefjorden for å ende opp ved Brevik brygge. Arne Eriksen, Helge Hansen, Karl Garder og Randi Moe orienterte om stedene vi passerte. Åselill Persson, født og oppvokst på Steilene, fortalte hvordan det var å vokse opp på Steilene. Ombord i ferga ble alle deltakerne, 100 i tallet, servert kaffe og kringle. På Brevik brygge ble vi hentet av to busser fra Treider. På veien hjem til Fagerstrand hadde Per Wetlesen og Karl Garder mye å fortelle om stedene vi kjørte forbi.

På grunn av gaven fra søsknene Fundingrud er økonomien sikret så langt at det kunne søkes etter forfatter. Utlysning ble tatt inn i HIFO-NYTT og omtalt i Akershus Amtstidende. Åtte meldte sin interesse for oppgaven, tre utenbygdsfra og fem fra bygden.

Fire av styrets medlemmer sammen med leder for Lokalhistorisk Institutt, Harald Winge, innkaldte fire søkere til intervju. Winge har sagt seg villig til å bistå oss med råd og rettleiing i arbeidet med bind II.

På bakgrunn av attester, tidligere arbeid og intervju har styret vedtatt å overlate oppgaven til Christian Hintze Holm som har de kvalifikasjoner som var forutsatt i utlysningen.

Avtale overensstemmende med Standardformular utarbeidet ved Lokalhistorisk Institutt er inngått og arbeidet tok til 15. oktober i år.

Som et synlig bevis på vår takknemlighet overfor søsknene Fundingrud vedtok styret å utnevne dem til æresmedlemmer av laget. Plakett utarbeidet av Knut Brandstorp sammen med blomster ble overrakt på Ole Fundingruds 80-årsdag.

På bakgrunn av henvendelser fra fylkeskonservator har laget bistått med historikk om brygger, skoler og hoppbakker på Nesodden. Helge Hansen har bistått i dette arbeidet.

Interessen for lagets arbeide er stor blandt befolkningen.

Styret har en grei arbeidsfordeling men trenger også hjelp utenfra. Vi møter alltid velvilje og retter på denne måte en hjertelig takk for all bistand som er gitt oss vederlagsfritt i året som er gått.

Nesodden Historielag v/ Formann Randi Moe

Erling søsken vil med dette få lov til å takke Nesodden Historielag for den for oss så store dag den 24 juli 1992. Vi hadde ikke engang drømt om å bli utnemnt til æresmedlemmer i Nesodden Historielag. Motta vår hjerteligste takk. Det gir trygghet å se det gode samhold og samarbeid i Historielage, vi håper de føres videre til kommende slekt

Vi har så lett for å glemme at det er våre forfedre, den gjevne kvinne og mann som med slit og savn gjennom århund har bygd landet opp til den velstand vi har idag.

Vi har også lett for å glemme det store omsorgsarbeide som kvinnene har utført under meget vanskelige forhold. En skal ikke gå så langt tilbake i tiden da et hjem var både fødestue, barnehage, pleiehjem, sykehjem og aldershjem, og her møttes en også til glede og sorg.

Vi håper at Nesodden Historie bind 2 kan bli et lite bidrag til at vi setter større pris på forfedrenes store arv, og at vi tør vare på den så den ikke smuldrer bort. I dag trenger vi å slå ring om vår historie.

Med dette vil Erling søsken takke for alt og ønske Nesodden Historielag alt godt i årene som kommer.

Med vennlig hilsen

Ole Fundingrud

Marie Aarhus

Ole Fundingrud

Jenny Eidsvik

Jenny Eidsvik

Sverre Fundingrud
Sverre Fundingrud

Agnes Fundingrud
Agnes Fundingrud

En levevei på Nesodden

Enkefru Eva Kjensli satte seg godt tilrette i sofaen og etter litt forberedelse, hadde hun mye interessant å fortelle, særlig om lauvdriving og kransbinding.

Om vinteren var det vanligvis is på fjorden og fiskerne ble arbeidsledige, men behovet for å tjene penger var tilstede. De hadde hørt om en husmann i Asker som kjøpte seg torvplass på Stortorvet i Oslo for 3 kroner pr.dag. Der solgte han lauv han hadde drevet fram. Dette smittet og en ny attåtnæring var i emning. For å skaffe grener og kvist til driving, fikk de enten lov å hugge og rydde langs jordekantene, eller de måtte hugge favneved for å få kvisten.

Eva og ektemannen Howard fikk fatt i store tønner hos oljeselskapene. Disse delte de i to til stamper eller avskjæringer. I en vanlig stue var det plass til ca. 8 stamper. Stuen ble således beslaglagt i 3-4 mnd. samtidig som den ble rå og fuktig og lett fikk råteskader.

De bygget ut uthuset med et eget rum med mange vinduer og mye lys i hele taket, samt sementgulv. Der fikk de plass til 30 baljer. Hugsten tok til like etter jul. De dro til flere bygder, ja, helt til Østfold for å få fatt i drivverdig ris. Hengebjørk og bjørk som var glatt i næveren helt ned til roten, var ikke brukbar. Den måtte være knudrete og ru i stammen. Lastebileier Willy Karlsen transporterte det som regel hjem.

Kvistene skulle helst rekke til taket. Baljene, fulle av vann med is eller sne, måtte stadig etterfylles og rommet måtte ha mest mulig lys døgnet rundt med en temperatur på nær 30°. Grenene måtte dynkes eller dusjes hver dag og raklene måtte plukkes bort. Denne prosessen, frem til lauvsprett, tok ca. 3 uker. De første måtte være ferdige til morsdagen først i februar og sesongen sluttet vanligvis til påske. Kom påsken tidlig, ble bare lindeløv brukt etter påske.

Av hver stamp kunne det bli 35-45 bunter. Disse innbragte den nette sum av kr. 0.75 - kr. 1.- pr stk. Blomsterhandleren delte disse buntene i 3, satte tulipaner i og solgte dem videre med god fortjeneste. Hver fredag og lørdag var det leveranse. Var det kulde, måtte buntene isoleres med aviser og ulltepper. På brygga i byen var det konkurranse om å få fatt i bybud Strøm med kjerra for å komme først til torvet. Bybud Strøm bodde på Framnes (Kirkeveien) og hos ham

var det ingen forhåndsbestilling. Bunter som ikke ble solgt, var det stort sett bare å kaste eller gi bort. Fru Alm, som hadde en av de små forretningene i Basarhallen, overtok etterhvert det resterende billig, og hun solgte lauv hele uken til midt på 50-tallet.

Så ordnet sol og nedbør det slik at naturen ble grønn av seg selv.

Om sommeren var det arbeid med bier og honning. Foruten sin egen, leide de også jord av naboen og drev med jordbær.

Før senhøst og frost kom, var det å plukke hvit, fin mose (lav). Etter den store brannen ved Ljansbruket, ble det masse fin mose over store arealer. Denne ble brukt til binding av vinterkranser ferdig til Allehelgensdag og jul. "Olsens Enke" solgte også mose til dem som drev med kransbinding.

Eva og Howard reiste til Østerdalen og plukket mose for der var det store forekomster. Enkelte østerdøler hadde dette som årlig attåt-næring. Der knyttet Kjensli kontakter og fikk i mange år fast leveranse hentet hjem til Nesodden med lastebil.

Senere på høsten var det å samle ormestamp (bregner) etterat de ble brune. Første trinn på kransen var å forme en passe stor seljekvist så rund som mulig. Denne ble så surret med ormestamp og deretter pålagt mose som ble surret fast med hyssing. De ferdige kransene ble hengt ute på staur, men under tak for å holde seg friske. Små urnekranser ble betalt med kr. 0.75 - kr. 1.-. Alminnelige kranser kr. 2.50 og vanlige kors laget på treverk kr. 3.50. I tillegg laget de også kranser av bar.

Mottaker var gartner Bærlaug i Sørkedalen. Han hadde mange folk i arbeid som pyntet kranser og kors for videresalg. De tok også på seg pynting av graver og kirker. Gartneren hentet med bil alt de maktet å få ferdig.

Det ble mange og særdeles lange arbeidsdager, men for mange familier en brukbar levevei.

Lars Næverlid:

Rutebåtforbindelsen på Nesodden i krigstid

I Historielagets logo møtes den gamle og den nye tid. Vi ser robåten med sopelimer og melkespann møter den nyeste passasjerfergen. Men meget har skjedd i den mellomliggende tid.

Christiania og Omegns Dampskibsselskap tok opp rutetrafikk i Bundefjorden med hjulbåten "Dragen" allerede i 1857.

Presteskjær var den første bryggen som ble tatt i bruk, og sammen med Blylaget også den mest trafikkerte.

I 1875 ble A/S Bundefjord D.S. stiftet og i 1892, A/S Nesodden D.S. Senere er disse slått sammen til et selskap, og har opprettholdt den sjøverts forbindelse mellom Nesodden og hovedstaden.

Men det foregikk ikke helt uten konkurranse. På Blylaget var det således 2 brygger. Fra den ene, Angelobryggen - kostet det 10 øre mindre å reise. Eldre folk idag som i sin tidlige ungdom var matrosar på båtene, kan fortelle om passasjerer som gjemte seg bort bak skjul og venteværelse, både i byen og på bryggene, hvis den dyreste båten gikk først.

Ved krigsutbruddet hadde selskapet 12 båter. Ca. halvparten ble rekvirert av okkupasjonsmakten. På grunn av vanskelig tilgang på deler til nødvendig reparasjon, ble det av og til leiet ekstra tonnasje.

Samtlige båter var kullfyrte og dampdrevne. Ved krigsutbruddet 3/9-39, var kullprisen kr. 31.- pr. tonn. Inntil 9/4-40 var den steget til kr. 106.-, samtidig som kvaliteten både på kull og olje ble meget dårligere. Følgelig måtte også fraktprisene stige, og billettprisene i sone I steg fra kr. 0.95 til kr. 1.10.

Umiddelbart etter okkupasjonen sviktet kullimporten. Båtene måtte for en stor del gå over til vedfyring. Dette vanskeliggjorde driften. Det tok tid å bunkre og veden tok stor plass ombord.

I alt ble det brukt bortimot 14 000 favner ved til fyring, 6 000 favner på vestsiden og 8 000 favner på østsiden, i krigsårene. Nesodden Sag og Høvleri leverte 1 500 fv. avfallsved (bakhun-ved). En favn ved er 2 x 2 x 0.60 m. = 2.4 kbm. løst mål. Fra 1941 ble vedprisen forhøyet til kr. 47.50 pr. favn bjerk og kr. 36.- for barved. Hardt og

tungt arbeid var det å hugge favneved. De færreste maktet en favn ved pr. dag. Felling, kvisting, kapping og kløyving måtte foregå med handmakt. Når vi vet at meget av nistematen besto av kaffe-surrogat og kålrot, forstår vi at det ikke var et så ettertraktet yrke. Skogeierne måtte levere veden til nærmeste brygge. Framkjøringen kunne også by på problemer. På de bratteste og mest utilgjengelige steder måtte veden slepes i pulk eller på skikjelke og lempes utfor stup til det ble tilgjengelig for hest, - dette uten tillegg i kjøre-
prisen.

Etter hvert som krigen varte, mistet båtselskapet tilførsel av kull. Fra et brev fra Nesodden Vedutvalg v/ E. Fjørtoft, refereres at arbeidsformidlingen lovet å utskrive 30-40 vedhuggere. "Den vanskeligste tid med hensyn til brensel under krigen forestår. Alle må bidra sitt til at vi kommer gjennom den uten altfor store vanskeligheter. For Nesodden gjelder det meget mer enn for andre kommuner, idet kommunikasjonene her trues med stans. Alle må nu forstå at situasjonen er så alvorlig at den må karakteriseres som fortvilet". Fra et tilsvarende transportutvalg i Drøbak som ville beslaglegge

dampskipssekskapet i Blylago og i Nesodden. I tillegg er det en betydelig mengde av de samme produktene som produseres i Norge. Dette er spesielt viktig for produksjon (drivstoff for biler): "Imidlertid er man overbevist om at det ærede Transportutvalg frafaller den påtenkte aksjon når Nesodden vedutvalg nu meddeler følgende: Träss i alle anstrengelser, har det i år ikke vært mulig å skaffe vedhuggere, så selv det nødvendigeste kvantum er sikret bygdens brenseløse innvånere. Nesodden er anvist 1 500 favner ved til innenbygds bruk. Av dette er skaffet tilveie 600 favner og det er da forståelig at Nesodden vedutvalg står overfor en katastrofal situasjon i nærmeste fremtid hvis ikke brensel kan skaffes. Dampskibsselskapet har som beholdning stående 350 favner ved på forskjellige brygger. Vedutvalget har forhandlet med selskapet om å få overdratt en del av denne ved (som lån) til bruk for private forbrukere. Da denne sak forsåvidt er i orden, har vedutvalget kunnet love en hel del av forbrukerne ved i nærmeste fremtid.

Samtidig kan naturligvis ikke Dampskibsselskapets hele vedbeholdning tas. Nesoddens hele eksistens er i den grad avhengig av skibskommunikasjonene nå at det må ansees absolutt påkrevd å ha et rimelig brenselager i behold for selskapets skip. Båtene blir også henvist til kun å bruke ved til brensel. Nesodden vedutvalg vil derfor så inntrengende det er mulig, henstille til Dem, ikke å legge vanskeligheter i veien for Nesodden med hensyn til de her nevnte forhold. Som De nok vil forstå, må Nesodden vedutvalg med alle til rådighet stående midler virke for å få beholde det som eventuelt kan avsees av Dampskibsselskapet ved til avhjelp av den innenbygds rådende brenselnød".

Isen skapte også trafikkhindringer de tre første krigsvintrene. Særlig var det ille i 1942. Bundefjorden var mest utsatt, men også hele vestsiden var sperret ca. 1. mnd. Eneste forbindelse var fra Oksval. Dit ble det med store vanskeligheter opprettholdt en råk, delvis ved hjelp av en leiebåt natt og dag. Likevel frøs D/S Nesodd-tangen helt fast og måtte skjæres løs med handmakt utenfor Oksval.

Naturligvis var det kamp for å få plass i generatorbussen. Ungdommen og de sprekeste hoppet i god tid av båten og løp på isen for å sikre seg plass på bussen. Skadelidende ble da oftest de som hadde det største behovet for transport. Først den 15. april klarte båtene å bryte isen til Blylaget og den 28. april ble hele ruten gjenopptatt.

Randi Moe:

Fiskerfamilien på Ommen

En sommer som ga oss mange solrike og varme dager med båter og liv på speilblank fjord døgnet rundt, er forbi. Turbåter fylt med glade mennesker. Alle vil de legge inn til Ommen som i dag er friluftsområde. Hvem tenker vel på at her bodde og strevde fire generasjoner som livnærte seg av fiske? Som i all slags vær måtte på sjøen, sette garn, med frosne hender egne snører. Åleteiner, ruser og fiskegarn skulle settes. Og fisken måtte de til byen med for å få den omsatt. Om sommeren var det greit med årer og seil som drivkraft. Når isen la seg, måtte fiskekjelken fram. Fisken ble lagt i en tønne flettet av spanskrør. Lokket på tønna ble sitteplass for fiskeren når han pigget seg fram. Ikke alle kom tilbake. Fire i familien mistet livet på Oslofjorden.

Historien om fiskerfamilien på Ommen, forteller om hvordan kvinnene og barna måtte tre inn i fars sted og fortsette der hvor han slapp.

Få kan vel tenke seg at det i Ommen var en åkerlapp og at de holdt ku, kalv, høns og gris. Men slik var det.

Ingvald Hokholt - en kjent lokalhistoriker - har skrevet historien. Den starter med Petter Larsen Ommen og avsluttes med hans barnebarn Oleanne som mistet mannen Ole på sjøen og satt igjen med 6 barn. Den eldste sønnen var 15¹/₂ da faren omkom.

Oleanne ble gift med Ola fra gården Holen den 5. juli 1867. Oleanne var da 26 år, frisk og livskraftig. Til å begynne med bodde de hos moren, Marie. Ole hadde kjøpt tomt av sin bror Bernt. Huset, en liten tømmerstue, hadde de flyttet fra Løkka i Fjellstrand. Tomten lå syd i Ommen. Den var ikke betalt. Ole var innvilget veksellån i Kristiania mot kausjonister. Det var på turen hjem fra Kristiania, hvor han hadde hentet pengene, at han kom ut i et forrykende uvær og omkom. Han ble ikke funnet og pengene forsvant med ham.

Ulykken ble kjent på bygda og Carl Svestad satte i gang innsamling så familien kom over den værste kneika, et bevis på den samhörighet og hjelpsomhet som preget bygdesamfunnet.

Oleanne tok fatt der hvor mannen slapp. Hun drev fiske og dro til byen for å levere den. For oss er det vanskelig å forstå den lettelse det var for Oleanne når Jona begynte i fast rute i 1892. Da kunne hun levere fisken ombord ved Fjellstrand. Det kostet henne 35 øre å reise til byen.

Oleanne's søsterdatter Julie, som var vokst opp i Ommen, drev fiske sammen med sin mann. Men en kunne også se Julie alene på fjorden. Historien forteller at hun var ergerlig når hun, på grunn av helsen måtte gi opp fisket i 1934, 85 år gammel. "Dette var to kvinner av samme slekt, av samme stålsatte natur. Begge elsket det frie liv på fjorden", skriver Hokholt.

Historien om fiskerfamilien er ikke bare en historie om fiskerens slitsomme og farefulle yrke. Den er like mye historie om kvinners innsats. Kvinner som i tillegg til å være mange barns mor og med tungvint husstell tok del i mannens arbeide.

I Ommenåsen var det dannet en stenmorene gjennom tusenårig avflassing av fjellet. Når Severin Jensen kom med jakta si' til Ommen for å hente stein, deltok Oleanne i arbeidet. Hun og Ole skiftet tak med hvert sitt spett til steinen sto på kant. Så brøt de med bare nevene slik at den tok overbalanse og skurte utover fjellet. Jakten ankret opp og en stor stige ble lagt på krakker. På stigens trinn ble det lagt planker til å trille på for innlastingen. Steinen skulle brukes ved Kaholmen ved Oskarsborg festning. Den ble kjøpt av den norske stat for å brukes i utfyllingen av chauséen mellom Kaholmen og Hurum. Severin Jensen var en liten, lubben jaktemann med rødt helskjegg. Oleanne byr ham på middag, kokt torsk og poteter. De spiser og mennene tok seg en middagslur før innlastingen tar til. Oleanne har ikke tid til det. Hun skulle vaske opp, passe barna og være ferdig til karene begynte arbeidet hun skulle være med på. Steinen ga bedre inntekter enn fisket så det var bare å stå på.

Fisker Hans Ommen malt i 1933 av Ingvald Hokholt

Historien forteller at en hubro holdt til oppe i åsen. Når den skrek, varslet den ulykke.

I desember 1916 døde Oleanne. Ingvald Hokholt skriver:
"Hennes livsaften var etterlengtet og kom som en solnedgang uten skygger. Måtte hennes liv stå som eksempel for kommende slekter. Motgang er til for å overvinnes. Livskampen foredler menneskene. Den nordiske, karrige livsmulighet har hevet det nordiske folk til et livskraftig, seigt og intelligent folk".

Den siste fiskeren i Ommen var Hans Ommen. Han drev fiske til 1935. Han hadde dårlig helse, men slet seg opp Ommenåsen med fiskekurven. Fangsten ble levert til kjøpmannen og historieforfatter Ingvald Hokholt. Hokholt drev også med maling og han har forevignet Hans Ommen slik bildet gjengir og slik vi husker Hans.

I 1938 flyttet Hans Ommen og kona Anna til Nesodden aldershjem. For Hans ble det ikke lange oppholdet der. Den 6. mars 1939 dør han. Dermed er historien om Fiskerfamilien på Ommen slutt. Etterkommerne er flyttet til andre kommuner.

Etter Hans´død solgte kommunen den vesle stua til Oslofolk for kr. 3.000,- for å dekke hjelpen han og kona fikk de siste leveår. Det forteller også en historie. Historien om tida uten trygghet i tilværelsen når helsa sviktet eller alderen innfant seg.

I dag er det ikke mye som minner om den vesle stua som ga husly til mange. Den er bygget om og på og fremstår som en flott villa, med lang strandlinje og skilt med "Privat".

P.S. Ingvald Hokholt´s historie er forkortet av meg. Randi.

Synnøve Næverlid:

Glimt fra en barndom i 1920-30 årene.

Forpakterboligen på Nesodden prestegård 1920 så ikke trivelig ut, og var det heller ikke. Men da jeg som lita var med mor og far og fikk se et gammelt, grått tømmerhus, utbrøt jeg glad: "det var pent det", det lignet hjemme!

Stellet var tungvint. Vann og vask på kjøkkenet fikk vi først under siste krig. Vannet var ofte dårlig. Vi benyttet da brønnen som fremdeles er på kirkebakken. Der sto vi ofte og skylte klesvaska.

Foreldrene mine forpaktet nemlig prestegården fra 1919. Mor som

hadde vært uvanlig frisk og sterk, fikk spanskesyken da jeg var 1½ år, like før min søster ble født. Et år etter ble hun sendt til Glitre sanatorium. - Det gikk med leid hjelp for far, men økonomien ble selvsagt dårlig. Mor ble aldri sterk mere. Så snart vi kunne gjøre nytte for oss, ble det å henge i.

Vi "eide" hver våre kalver som vi passet godt på. En jubeldag i mai var kusleppet. For en vill dans og yr glede på kalver og kuer når de slapp ut fra fjøset og ut i det grønne. Det var latter og begeistring på oss ungene over alle keitete hopp og sprang i kuflokken. Det verste vi visste var å holde i kalvebeina når far slaktet og flådde kalver. Det var enda verre enn å røre i griseblodet så det ikke skulle levre seg. Sorg var det over hvert dyr som måtte ende livet.

Før våren kom, måtte alle settepotetene opp i stua, gjennom kjellerlemmen i gulvet der. Det var eneste adgang til kjelleren. I flere uker sto da alle potetkassene stablet i det peneste rommet

vårt. Tidligpotetene måtte få fine groer før de ble satt for hånd i naturgjødslet fure. Det var i tyngste laget for unge rygger. Siden fikk vi mere trening, for nå gikk det så og si i ett med de forskjellige grønnsaker som skulle i jorda. Far drev med allsidig utvalg til salg. Det var prikling og utplanting for oss. Ugraset lot aldri vente på seg! Hele sommeren lå vi og lukte, - snart gniddersmå gulrotplanter, - snart stikkende tistel i brennende turnipsåker. Der lå vi i stekende sol og så byfolkene dra på stranda. Husker det kom noen barn fra Tangen for å leke med oss, men vi fikk ikke fri. Dette syntes nok fru prost Dahl var for galt. Hun sa til vår far at han måtte huske at vi var barn så vi skulle få leke også. Han svarte da at han ikke hadde tenkt det skulle bli noen stasplagg av oss heller!

Om morgenen var det grytidlig opp for å være med og kjøre melka. Vi leverte småspann til sommergjestene på Tangen. Det var å løpe fra hus til hus for å levere melk, evt. fløte, poteter og grønnsaker på bestilling. Far kjørte med hest og fjørvogn endel år. Senere leide han lastebilen på Torvet til morgenruta. Han kjøpte melk og separerte også. Vi hadde så og si "hele Tangen" som kunder. Den gangen var det nesten ikke fastboende der, men mange vakre sommervillaer (landsteder). Om kvelden var det Presteskjær og Rudstrand som ble forsynt med melk. Da måtte min søster og jeg gå begge to. Vi bar flere 2- og 3 l. spann i hver hånd. Det var tungt og vondt for våre tynne fingre. Vi løp, - hvilte og gned liv i dem før vi løp videre. Etter endt runde, var det deilig med et bad, - selv om aftensolen ikke smilte lenger.

Et par år hadde vi også jordbæråker. Da var vi oppe kl. 4³⁰ og plukket bær, slik at kundene skulle få dem nyplukket. Etter hvert som kål og gulrøtter ble høsteferdig, fikk vi jobben med det. Gulrøttene skulle så vaskes og bntes. Blomkålåkeren måtte gåes over hver dag. Vi brettet godt med blader over hodene så de ikke gulnet. De ferdige avskårne hodene dro vi hjem på trillebår. Det var tungt. Bønner og sukkererter var lettere å håndtere.

Dette strevet var vi sammen om. Det gjorde at om vi nok kunne synes at verden var urettferdig, betydde det veldig mye at vi kunne klare jobbene våre. Jeg visste godt at det var vanskelig for mor og

*Birger, Ole Gjermundsen og far
(slåttonna i Kirkevika)*

far å klare de økonomiske forpliktelsene. Prisene den gangen var f. eks. fra 10 til 25 øre for blomkålhoder. Og gjett om det var dem som prutet!

Sommerens høydepunkt for oss var bilturen! Den gikk med leid lastebil til Høyskolen på Ås. Store bokser med nistemat, saft og vann og kaffe og hele husstanden satt på lasteplanet. Det kunne være 8-9 stykker. Som vi gledet oss! Alltid var det flott vær og masse vakkert å se i gartneri og park. Vi fikk også komme inn i bygningene, så fine steiner og mye interessant. Like storartet var disse turene hvert år. Med nytt humør reiste vi hjem igjen til melketiden og pliktene våre. Det var vår form for sommerferie. En annen søndag ble alle sammen bedt til onkel og tante for å spise moreller. Selvfølgelig var det stor stas.

På kirkegården var vi mye. Vi stelte og vannet mange graver. Vi fikk kr. 2.- for enkel grav og kr. 5.- for dobbelt. Senere ble det kr. 5 og kr. 10 for hele sommeren. Gravene var jo mye større før. Vi var så glade i kirken og kirkegården, kjente og pratet med de fleste som gikk der. Bestefar var kirketjener i mange år, og vi følte oss helt på hjemmebane der. Vi gikk alltid i kirken når det var gudstjeneste. De andre søndagene gikk vi på søndagsskolen. En begivenhet var da "barnas biskop" Johan Lunde, kom på visitas. Da fikk jeg i oppdrag å overlevere blomster fra søndagsskolen.

Før skuronna holdt vi (barnemisjonen) basar på prestegårds-låven. Vi sydde og strikket gevinster hele vinteren, fikk gaver til basaren gjorde vi også. Det var mye glede og moro når det kom mange mennesker. Misjonærbesøk hører til de uforglemmelige minnene. Mye moro hadde vi i speider'n også.

Så kom høsten. Byfolka reiste hjem. Da trakk nok mange av oss et lettelsens sukk. Nå var bygda vår egen igjen. Skolen begynte, og livet fikk sin rette rytme. Skole og hjemme annenhver dag. Men vinterpotetene sto i jorda enda. Til den onna fikk vi potetterferie. Tross slit, kulde og ofte vete, var det mye moro. Vi kappes om å vinne på røftet vårt og få huket oss ned et lite blunk før maskinen kom igjen og spredte nye poteter utover et bredt felt. Det var kosten på gården og kr. 1.75 pr. dag for plukkerne. Spennende å

*Søstrene Milde og Synnøve er speidere. De andre på bildet er
Randi Olsen og Inger Løwenskiold, Aud, Solveig og May Britt Olsen*

leke gjemsel eller hvile i høyet i middagshvilen. Den syntes vi var alt for kort. Når vi var ferdige hjemme, var vi med hos naboene.

Slakting og alt stell med det, er et kapittel for seg. Her var mor ekspert. Vi gjorde ren tarmene, vrent dem etter tømningen, tråkket dem i snøen eller i sagmugg. Deretter var det å skrape dem. Så ble de vannet i dagevis, i mange vann. Vi laget flere slag pølser, både middag- og påleggspølse. Vi dyttet dem ved hjelp av et pøsehorn. Benløse fugler var det aller beste. Det og kjøttkaker ble hermetisert på toliters glass. Pølser satt bort i "fettbund" og endel saltet, blodmat, sylte, rull og leverpostei, - du verden!

Til jul gikk min søster og jeg med litt av denne maten og av baksten til Ole Kirkevika og andre som hadde det smått. Det var veldig koselig.

Bestefar (Ludvig), far (Anders Andersen), mor (Pauline) m/min søster Aud på armen, min søster Milde og Edit Quigstad. Bak står jeg (Synnøve) og hushjelpen Aslaug.

Vi bakte alltid brød som vi stekte i bakerovn i bryggerhuset. Den tok ca. 25 brød. Den fikk vi være med å skrape glørne ut av og feie med enerkost, dyppet i vann. I bryggerhuset var det også takke. Det var ei kone som gikk og bakte verdens beste flatbrød. Viktig var det at hun fikk helt finhugget langved til takka, og jeg skal si det var en pen stabel runde, tynne og knassprø leiver innen kvelden.

I 30-årene skaffet dr. Hermann Løvenskiold oss en attåtånering. Det var avl og salg av hvite mus. De ble levert til Farmasøytisk Institutt på Universitetet i Oslo. Jeg likte aldri musestellet, heller ikke å reise inn og levere dem. Værre ble det da vi gikk over til oppdrett av skotske rotter. Før og stell måtte være veldig nøye. Ei ku ble holdt inne hele sommeren for å gi melk til rottene. Fikk de melk av kuer som gikk på beite, ble de for motstandsdyktige til å kunne

brukes som kontrolldyr på Statens trankontroll og for Sanasol.

Rotteungene måtte veie nøyaktig på grammet, og ble fraktet i en finérkoffert med luftehull. En gang glemte mor igjen tomkofferten på trikken. Hun vakte stor bestyrtelse på hittegodsen da hun ringte og spurte om de hadde fått inn en rottekoffert! Den ble raskt utlevert. - Jeg gruet for hver tur med dyrene. Folk var nysjerrige på hva vi bar på. "Er det slanger"? Jeg var forferdelig flau over slik oppmerksomhet, og aldri fikk en uvedkommende vite koffertens hemmelighet.

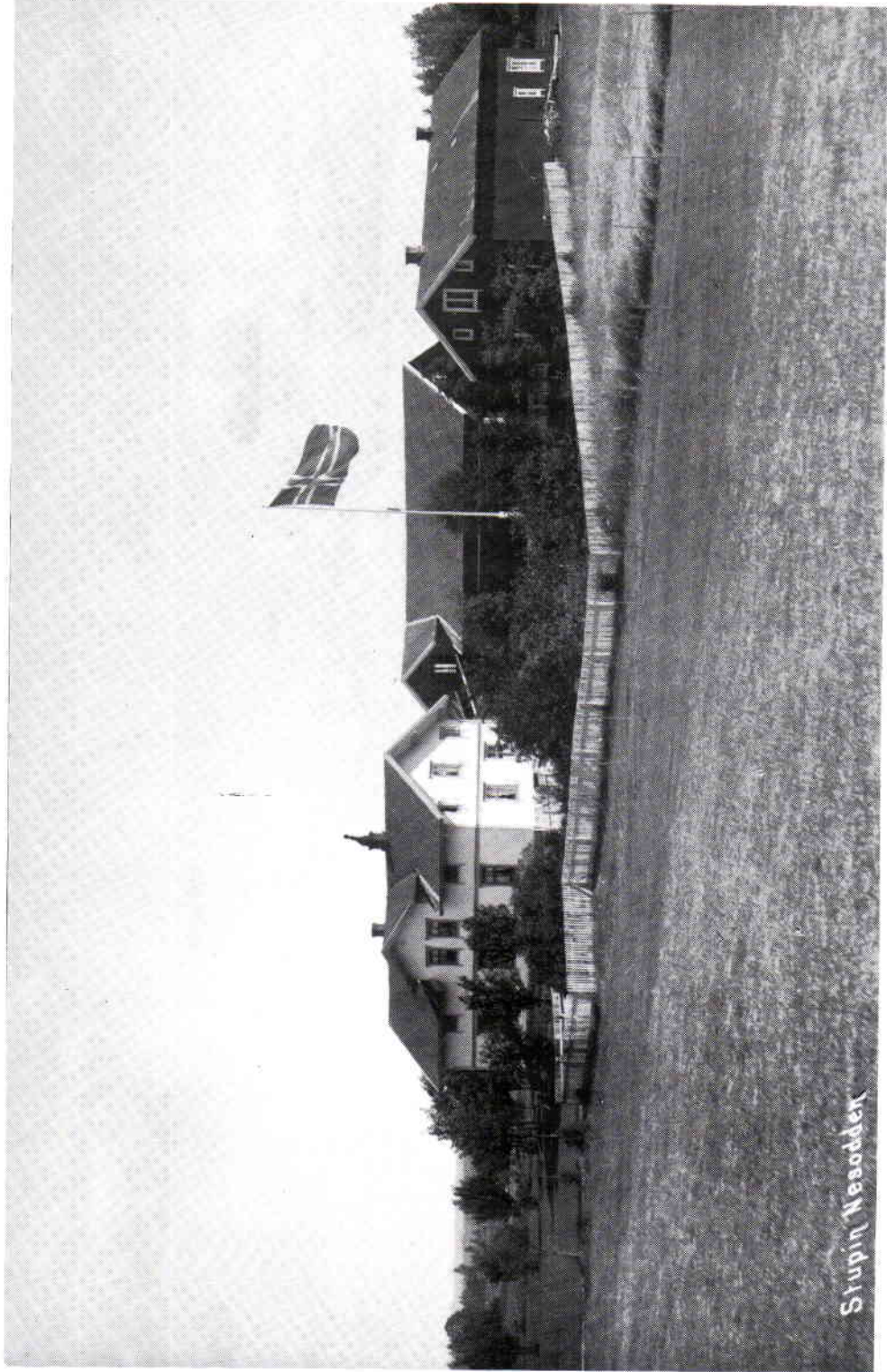
Liv og travelhet, gudsfrykt og nøysomhet kan stå som kjennetegn på min barndomstid. "Et jevnt og flittig, muntert liv på jord, som det med kongers ei jeg ville bytte - -". Det verset minner om mor. Om vi ikke fikk all mulig kunnskap og medvind i seilene, fikk vi pålitelig kompass, kart og ror, - og rikelig ballast i skutene våre. Og stor arbeidsglede. Hva får de unge i dag?

I Kirkeviken, (IOGTs "Brusen" i bakgrunnen)

Lars Næverlid pløyer i Kirkeviken, Møllerbakken i bakgrunnen)

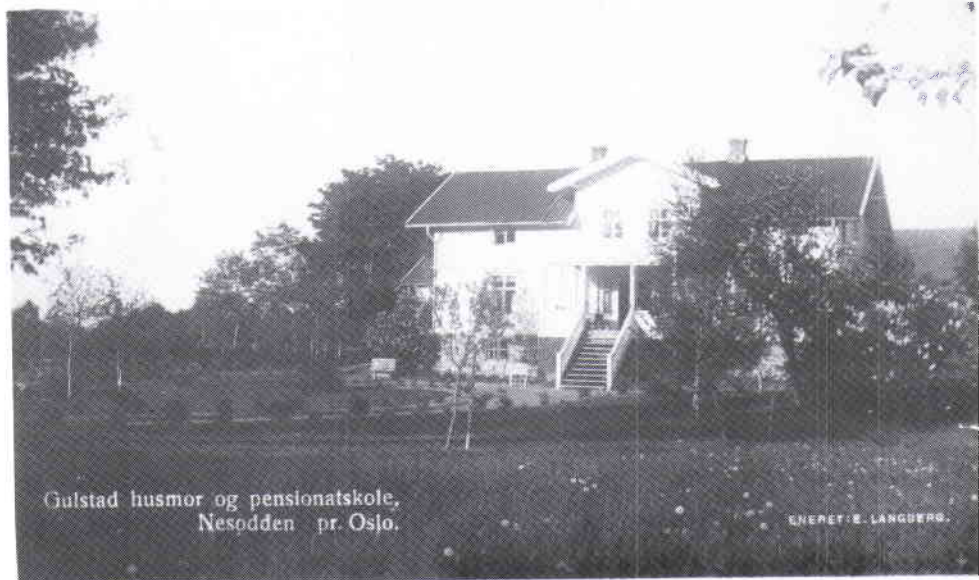

Stupin Nessoden

Næverlid:

Husmorskolen på Nesodden

J.B. Jacobsen og frue kjøpte Gulstad i 1923 av Selvhjelpsforeningen, Oslo. Som bildene viser, er det en vakker gård med stor og vennlig hovedbygning og hage.

Her drev Selvhjelpsforeningen arbeidsskole for vanskeligstilte Oslo-piker. Da hørte også Øvre Gulstad gården til og ble brukt som internat i tillegg til husene der. Jacobsen fikk ikke "Øvre" med i kjøpet. Det overtok Nesodden kommune. Husene ble benyttet til sosialboliger i mange år. Husene brant senere ned. Bjerke hørte imidlertid gården til. Jacobsen startet straks opp med privat husmorskole.

Marie Syrdal Jacobsen har mye interessant å fortelle fra et særdeles mangfoldig og rikt miljø på Gulstad. De fikk elever fra mange kanter av landet, - ja sågar fra Færøyene og Island. I årenes løp var det flere gode lærerkrefter. Kan også nevne at en av elevene senere ble oldfrue på Sunnås sykehus.

Antallet varierte fra 8 til 20. Dette gjorde at alle ble godt kjent og sammensveiset. Elevene sydde egne kjoler og forklær som skoleuniformer. Er de ikke fine?

Husfolket, lærere, lærlinger og elever skapte sammen et trivelig og utviklende miljø, - med mye glede og iver i den varierte virksomheten. De var ofte på turer i naturen og plukket vekster til plantefarging. "Kaffeberget" og hytta ble ofte besøkt. Det var badeturer og bærturer ettersom tid og vær innbød til det.

Marie Syrstad Jacobsen kom til Gulstad som husstell-lærerinne i 1928. Datteren på gården, kalt Ati, begynte da som håndarbeidslærerinne. Jacobsen selv underviste i landbruksfag for dem som ønsket det. En dyktig gartner, Åge Tvette, var leder for drivhus, missbenker og mange sorter grønnsaker og bær. Elevene hadde også helselære med eksamen ved lege. Ellers viser skoleplanen best allsidigheten i fag.

GULSTAD HUSMORSKOLE

ligger paa Nesodden med lett adgang fra Oslo med dampskib fra flytebyggen ved Østbanen til stoppestedet Helvik (ca. 20 min.) hvorfra rutebil. Der er forbindelse med Oslo flere gange daglig.

Skolen indehaves og bestyres av landbruks cand. J. B. Jacobsen og frue. Den har en vakker og sund beliggenhet paa Nesoddhøiden, har eget gartneri samt gaardsbruk med vakker skog. Sjøbad i Bundefjorden. Godt skiterræng.

Skolen drives som husmor- og pensionatsskole for unge piker. Dens formaal er å utdanne disse til selvstændige og dygtige husmødre.

Undervisningen er saavel theoretisk som praktisk og der er anledning for de, som maatte ønske det, å specialisere sig i enkelte fag. Eleverne kan, om de ønsker det, delta i praktisk have- og fjerfæstel.

PRAKTISKE FAG.

Matlagning. Fødemidlers opbevaring, bækning, slagting, anvendelse av frugt og grønsaker, forskjellig konservering, vintlægning, sæpekokning.

Husstiel, rengjøring og almindelige arbeider for hjemmets orden. *Vask, strykning.* *Haandarbeide,* linsøm, kjolesøm og fineere haandarbeide saasom filétarbeider og kunststrikning. Oversigt over praktisk havestel: bær og grønsakdyrking, misbænklægning, drivhuskulturer.

THEORETISKE FAG.

Kostlære og ernæringslære med næringsmiddelkemi. *Sundhetslære* og sykepleie. Praktisk regning. Havebrukslære. Sprog. Litteraturhistorie.

Musikundervisning for de som ønsker det med anledning til øvelse.

Undervisningen ledes av dygtige faglærere og søkes opholdt ved skolen gjort hjemligt og hyggeligt for eleverne med anledning for disse til å ta imot sine paarørende og kjendte. Hvert kursus har en „elevaften“, hvor eleverne selv sørger for underholdning f. eks. med opførelse av et skuespil eller lign. og inviterer sine gjester som skolen bevrerter.

Utfærder til større forretninger i Oslo, smørfabriker, chokoladefabriker o. l.

Der avholdes to kurser pr. aar: fra 10 januar til 5. juli og fra 15. juli til 15. desember. Anledning til optagelse ogsaa utenfor disse tider. Ved kursenes slutning holdes eksamen med utdeling av vidnesbyrd.

Skolepenge betaales med kr. 100.— pr. maaned forskudvis for undervisning og ophold med vask. Eksamensgebyr kr. 10.— Musikundervisning betaales med kr. 10.— pr. maaned.

Den lave pensjonspris betinges av skolens forbruk av egne produkter fra gaards- og havebruk.

Eleverne maa ved optagelsen være friske og sunde. Der medbringes kjøkkenforklær- og kapper samt grytekulter. Skolen holder sengeklær.

Om sommeren hadde de gjerne sommergjester i tillegg til husmorskolen. Det ble en anseelig stor husholdning. Økonomien var viktig og nødvendig. Tante Fi, gamle fru Jacobsens søster, var "overkikkador" og overvåket at det ikke ble brukt mere enn nødvendig. Sukkersekken sto innelåst i et kott bak hennes rom. Husstell-læreren måtte om henne for å få det hun trengte! Ja, det var en annen tid. Kravene til komfort var ikke store. Ble det kø foran utedoen, skapte det bare moro og latter.

Fra først i 30-årene begynte en ny form for kurs. Da fikk jentene fra Nesodden nyte godt av skoletilbudet. Det startet da opp med kommunale 3 måneders kurs i matlaging og kostlære. Flatbrødbaking hørte også med. Tenker at flere kjenner seg igjen på bildet fra den tiden, og tror nok det vekker muntre minner!

De fleste bodde hjemme, men var veien for lang, bodde de ved skolen. Noen år var det også middelskole på Gulstad, - den første på Nesodden. Det var egen lærer for den. Dette gikk parallelt med husmorskolen. Det er nok mange gode, gamle Nesoddinge som minnes tiden de gikk på Gulstad.

I 1944 innvirket Karen Langfjeld et vedtak i skolestyret om skolekjøkken for jentene i avgangs-klassen. Dette startet opp på Gulstad, og fortsatte der til 1950. Da ble det bygd på Jaer skole. Marie Syrdal Jacobsen fulgte da med som skolekjøkken-lærerinne på Jaer, og senere på Tangen. Tilsammen underviste hun i skolen i 25 år. Likevel husker hun også de første elevene sine på husmorskolen. Hun minnes dem med navn og hjemsted. Det var vennskap mellom henne og elevene. Takket være Marie S. Jacobsens arbeide, hennes fine og gode vesen, kunnskaper og kjærlighet til elevene har virksomheten på Gulstad vært så vellykket.

Denne gården med sine driftige eiere, har betydd så mye for bygda vår. Vi vil ta vare på det de har gitt oss av kunnskap, kulturformidling, og som forbilde på initiativ og arbeidsinnsats. De hørte til en generasjon vi kan minnes med respekt og stolthet. Trenger vi ikke deres innstilling i dag mere enn på lenge?

Gårdens gamle navn er Stupin. Det er nå tatt i bruk igjen for antikvitetsbutikken på Gulstad. Sønn og svigerdatter driver den, og holder arven og gården i hevd.

Alle elevene fra kurset 1926

Randi Moe:

Nesodden Historielag

gratulerer Jaer Ungdomsforening og Ungdomslaget Fremad med henholdsvis 100 og 80 år.

Det gjør vi ved å sitere fra Persilengen Ungdomslags håndskrevne avis, Askeladden, fra 1913.

Den beskriver fellesarrangement for de tre lagene på Ekelund en vårdag dette året og hvordan ungdommen hele uka hadde gledet seg til å dra over bygda.

Persilengen Ungdomslag, spør du, hva var nå det? Persilengen er skolekretsen som senere fikk navnet Fjellstrand.

Dessverre ble ikke oppslutningen fra Persilengen Ungdomslag så stor som den burde på fellesarrangementet. En av deltakerne hadde tatt hest og vogn med. Seks deltakere var det som stablet seg inn i vogna. Det er greiest å sitere "Askeladden" slik turen og sammenkomsten der er beskrevet:

"Veien var slæt ikke værst. Litt søle og noen domper var det jo hist og her som rimelig kan være efter en ukes regn, men det gikk slæt ikke an at klage.

På Ekelund var det fuldt hus da Persilengen Ungdomslag troppet op. Til stor overraskelse for os var der fremmøtt en til fra laget vort. Vi blev formelig stolte, for vi begynte jo at komme os betydelig. Fra Fremad var der jo en del flere - 32 stykker. Og de kom marsjerende med sin formand i spidsen. Vor formand var ikke med. Det var med en klump i halsen vi gik ind for at sætte os på vore pladse.

Nu besteg formanden talerstolen og ønsket begge de fremmøtte lag velkommen og gav så ordet til Fastvold som indledet diskusionsemnet, fortsettelsesskoler.

Etter en kort diskussion fik vi flere pianonumre av fru Ingvoldstad. Og det var en fornøielse at høre på så vakre spil.

Så blev kaffe servert som smakte fortræffelig. Julekake og hvetebrød

forsvandt som dug for solen så man kunde mærke at det var Persilengens Ungdomslag med assistanse av Fremad som var møtt frem.

Da alle maver var fylgte, eller rettere sagt overfylgte, behandledes forslag om festligholdelse av 17. mai. Der blev rådslått av de to lag mens Peersilengen tidde og samtykket.

Hr. Halvorsen gjorde sit til at kvelden skulde bli hyggelig. Nr. 47 vakte stor begeistring.

Til slut takket formanden begge lag for fremmøtet. Persilengen Ungdomslag fik også fremstammet noen ord som en taksigelse for invitasjonen.

Med niste i lommen blev damerne løftet op i vognen og avsted bar det i rasende trav i det deilige måneskin. Der manglet ikke på sang og latter. Men i det glimrende humør blandet seg en bitter tanke. Mon tro om ikke Persilengen Ungdomslag er litt for dorske? Moske den tanke kan finnes hos flere?"

Om det var dorskhet som var årsaken til Persilengen Ungdomslags død, sier historien ikke noe om.

Jaer Ungdomsforening og Ungdomslaget Fremad lever imidlertid i beste velgående til tross for sin høye alder.

Persilengen Ungdomslags avis "Askeladden" var på mange måter forut for sin tid.

Den hadde blandt mye annet mulighet for annonser, som denne:

Egteskap

En av foreningens unge herrer ønsker at få en aketur med en av foreningens unge damer.

Vedkommende må holde seg kjelke selv samt dra den opover bakkene og tildels kunne styre med stang. Om vedkommende dame ikke var over 50 år og ikke under 15 var meget ønskelig.

Må absolut være ugift og gjerne barnløs. Må ha godt humør og talegaver samt pen fremtreden.

Bill. mrk.: 'Giftelysten jente på måneskinnstur' nedlegges i dette blads eksp. inden neste møte.

Barndomsminner fra krigstiden

Marit Jaer Evensen:

Mitt andre hjem

Mitt hjem var hjemme på Bjerkerud, men det var flere hjem.

- Hjemme, sa far når vi var hos bestemor og bestefar. Og så skulle vi naturligvis hjem til oss selv igjen.

- Hjemme, sa mor. Og det var hos tante. Øvre Røer. Vi hadde mange tanter, tante Bergljot og tante Betty, tante Maja og tante Mimmi, men det var bare en TANTE. Tante Margot. Mor hadde jo også et navn, Ragnhild, og det var ikke så vanskelig at det var en mor og en tante?

Hjemme hos tante, der likte jeg meg allerbest, nesten bedre enn hjemme.

Det store kjøkkenet på Øvre Røer - det var allerbest når alle kara hadde gått ut etter frokost, når oppvaska var unnagjort, da hadde jeg tante nesten for meg selv. Det manglet ikke gjøremål, men jeg var med på alt sammen. Var med på oppvaska og så sto jeg ved siden av separatoren og hørte plingene - et stort og et lite. Fløten kom ut i en liten tynn stråle, melka i en bred, jevn dur. Pling, pling, plingeling. Det danset muntert og ble til en melodi. Litt søvnig av og til.

- Nå skal vi på bua. Det var et helt eventyr når tante tok den store nøkkelen. Over gardsplassen. Noen ganger var det for å måle opp mel i den store bakenuen. En eller annen bar den over gården siden, for tante kunne ikke det, hun var ikke sterk. Hun hadde hatt giktfeber. Noen ganger skulle vi bare hente havregryn eller havremel til vellinga, og det klarte vi selv. - En gang hadde en buorm snurret seg rundt en grein på den store syrinbusken ved butrappa. Jeg ble fryktelig redd, den store kvisten rørte på seg! Den dasket med halen. Hjertet stoppet nesten, og pusten ville ikke være med. Mellomrommet mellom steintrappa og terskelen var altfor for stort. Tante sa: Jeg skulle ønske du ikke fikk verre ting å være redd for. Det er bare en buorm, og den er ikke farlig. Buormen bodde i stallmøkkademmet, og en gang så jeg store egg der. Ta det med ro, sa tante. Buormen holder annet kryp borte. - Hva er annet kryp? Tante var modigere enn jeg.

Bua var ellers interessant nok. Der var det store melbøler og trunker med gryn og mel. Der var den store eiketønna, saltebalja. Jernbandene hadde rustet, så det rant spennende striper nedover treverket. Mørkt var det i alle krokene, det tuslet med mange lyder og luktet rart og litt innestengt.

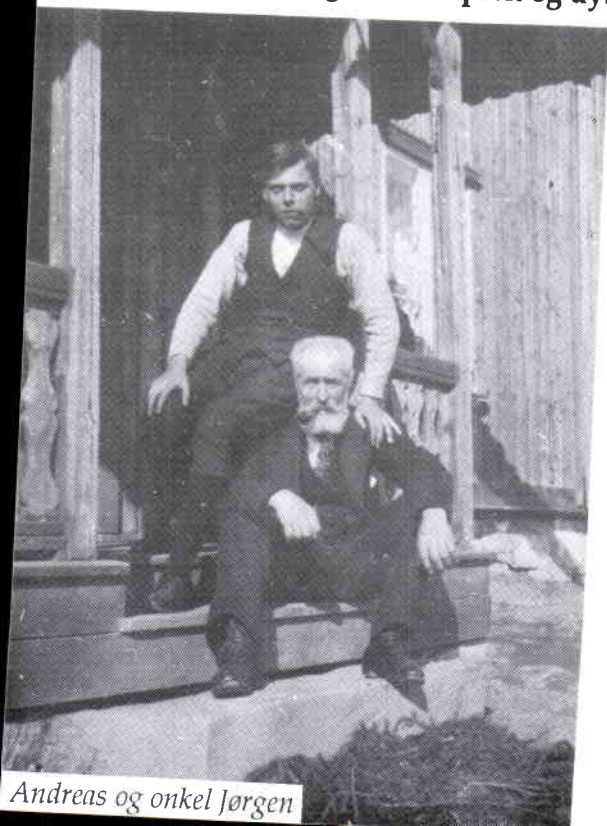

Ragnhild

Hva jeg gjorde hos tante ellers? Jeg gikk vel i skjortekanten. Noen ganger hadde hun tid til noe annet. Kardene kom fram. Den store ullkurven fyltes med hvite, grå eller brunaktige tuller, jevne og fine. - Bæ, bæ, lille lam. Å jo, det var ikke sjelden det ble noe til meg av det omsider, men tante hadde så mange å lage til. - Eller rokken durte. En herlig snurrelyd. - Eller symaskinen kom på bordet. Noen ganger fikk jeg lov til å sveive. Tante tegnet. Hun hadde et læretui med 12 ordentlige fargeblyanter, som hun hadde fått av far. Det ble mønster og litt av hvert. - Jeg fikk også tegne, og jeg fikk nål og tråd og lapper til å sy på. Noen ganger bare en papirlapp som tante hadde prikket mønster på, eller jeg gjorde det selv.

Tante plukket mose og lav og samlet litt av hvert og kokte i gryte - det ble flotte, spennende farger av det.

Tante ville nok allerhelst ha sittet i dagligstua hele dagen og holdt på med slikt som hun likte, men det var så altfor mange ting som skulle gjøres. - Det var så mange mennesker bestandig på Røer. Det var liv og røre og muntert prek og dystre fjes innimellom.

I dagligstua satt bestefar og onkel Jørgen, mors onkel. De var gamle. De hadde hvitt skjegg og hvitt hår - onkel Jørgen hadde en svart kalott på hodet. Han satt rank som en general på en rett stol foran vinduet og leste avisen. Han var døv, så det var bare å banke på avisen for å få oppmerksomhet. En gang gikk han opp trappa og kom ned igjen med ei stor sølvskje som jeg fikk. Bestefar kalte oss for "Frøken Skrik" og "Frøken Skravla" - det var meg. Og "Den fine frøken Evensen, som går i stua og tisser". Det

Andreas og onkel Jørgen

var Torunn, men hun var bare to år.

Bestefar og onkel Jørgen døde, de var mange og åtti år. Bikkja, Klinge, sørget. Det gjorde vi også, for når "Tappeta", som vi kalte bestefar var borte, så var det forferdelig trist.

Liv og røre var det med alle kara. På det meste var det fem gårdsgutter og mange jenter var det også innimellom. Gunvor, Åse, Irmelin. Den siste kunne ingenting, og var ganske fortaapt i et stort kjøkken. Men jeg tror hun var blitt hushjelp med fars hjelp - sant å si tror jeg han betalte for henne, fordi hun ellers ville blitt sendt til Arbeidstjeneste. Hun var der ikke lenge. Når det var jenter i huset, var det ikke så god plass til meg - det var to senger på tantes rom, den ene var da rettelig min? Var jeg sjalu? Litt så. Men jentene var snille og hyggelige - tante fikk et stort bal med å passe på dem! Det var jo så mange karer... Unge var de alle. Tante var da heller ikke forferdelig gammel, men streng, det var hun. Nåde den som kom ut for klypa hennes og ikke vasket ørene! Moralen passet hun godt på, men ellers var hun glad i jentene. - Åse. Hun var flink til å tegne. Hun laget en nydelig hagemur med masse roser på og skrev et vakkert dikt i minneboka mi. Og så var hun så glad i fett! Hun kunne aldri få nok. En gang de hadde slaktet en fet sau, sto hun og spiste fett rett fra bøtta! - Gunvor fulgte meg over kloppe og hjem en gang jeg somlet så det ble nesten mørkt - men da var jeg sikkert blitt stor jente og seks år.

Så var det Emma. Hun var noe for seg selv. Budeie. Hun hadde eget bord på kjøkkenet, satt med ryggen til de andre. Hvorfor, nei det skjønte jeg ikke den gangen, men hun var en original, jeg tror ikke hun hadde så mange tenner... det tok sin tid å tygge. Tynn, mager, strømpene i trekkspill, en gustengrå hårtopp med nåler som stakk ut, ikke så rein at hun kunne vekke oppsikt for det. Mor og hun hadde en evig kamp med hårvasken, og da var Emma fornærmet i minst 14 dager, og da var det vel egentlig på tide å ta volsomt fatt på ny.

Thorleif

Ragnhild

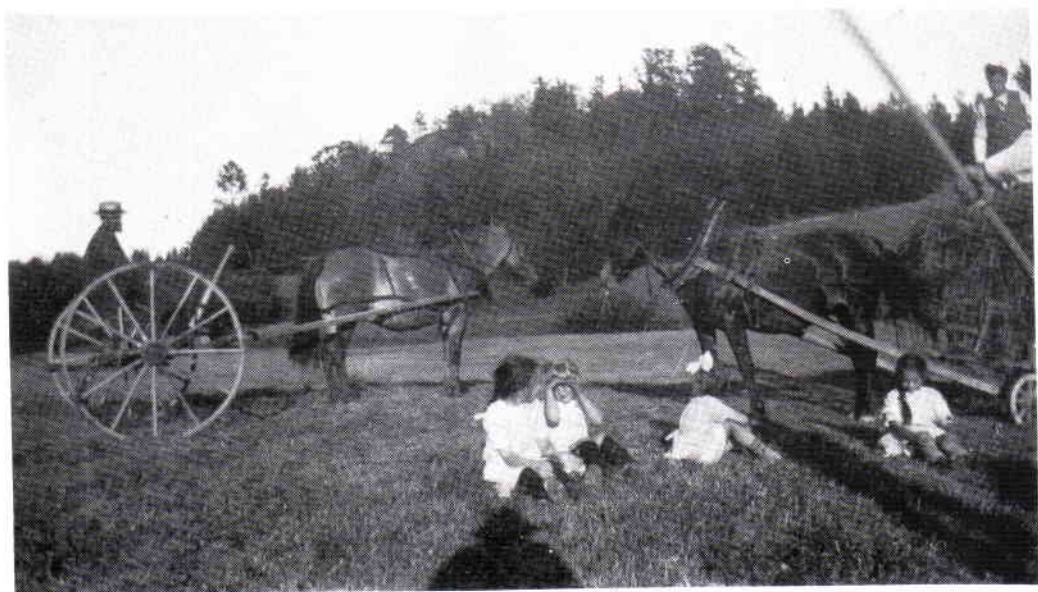
Jeg likte best å spise sammen med tante, så jeg satt på grytekrakken og ventet og så på svære kjeler og lokk og damp som steg opp mot taket... mens tante øste opp og serverte velling, velling og grøt, svære fat - hvit emalje med blå kant - fulle av stekte poteter - store som tårn!

Emma hentet litt på sin tallerken, mumlet og gumlet. Når hun var ferdig, skjøv hun tallerkenen tilside og la hodet på armene, dro et langt snork. Så våknet hun: - Hvo der ikke arbeider, skal heller ikke æde! sa Emma. Hun strøk meg over håret med en sprukken hånd, noen hårstrå satt fast og det lugget skikkelig... Nei, redd for henne? Ikke helt, bare litt. - Stakkars Emma, sa tante, hun har ikke hatt det noe godt i denne verden.

Emma tok ei bøtte eller noe og sjokket i vei, mumlet, mumlet. Hun

tvilte ikke selv på at hun gjorde nytte for seg, men så rare greiene var det vel neppe. Emma hadde opplevd en tilværelse som legdebarn, hun hadde vært på Røer, og hun hadde ikke brukt et øre av lønnen sin, så hun sparte seg opp til å begynne med et hønseri. En eller annen narret fra henne alle pengene, så satt hun i et badehus eller naust i Asker og var helt forkommen. Da tok hun beina fatt og gikk til Røer - dette skjedde lenge før min tid, mor og tante har fortalt hvordan hun kom en sein høstkveld i et ubegripelig regnvær - de disket opp for henne og redde opp på sofaen i dagligstua. Neste morgen satt hun fremdeles ved bordet og spiste. - Emma hadde sitt eget kammers, sitt eget bord, sine myriader av egne tanker og stullet for seg selv. - En gang kom hun til oss i Bjerkerud og sa - du skjønner Ragnhild, nå trenger du hjelp. Det var mens vi hadde magasin-komfyr i gangen og satt i trappa og spiste. - Men vi har ikke rom til deg, sa mor. Jeg kan sove i fjøset, sa Emma. - Det får du ikke lov til, sa mor, hva tror du folk vil si? Mor var så nøye på det.

Emma var på Røer så lenge tante levde. Stullet og mumlet og rådde sine egne saker, dividerte og bestemte, det var kanskje hjemmet hennes, det nærmeste. Glad i tante var hun i hvert fall.

Bestefar kjører rakeriva

Kara. Når de kom inn fra jordet, kom de rett inn på kjøkkenet. Nederst sto det et vaskestativ og det var strihånkle på en knagg. Alle dro av seg støvlene, hengte våte jakker på knaggene, eller rundt ovnen, sølte ikke mer enn de måtte, men det så ut som ei leirevelling når rommet tømtes igjen. - Øverst ved bordenden satt onkel Thorleif, mors bror. Han var ganske streng og alvorlig, men kunne både skøye og le i blandt. Gutta flirte - unge som de var, gned seg i hendene foran ovnsdøra og satte seg til bords. Og maten gikk ned på høykant. - Mest var det vel grøt og velling, poteter - til middag var det suppe, melkevelling, poteter, stekt flesk i små biter i hvit saus... det var vel noe annet også, men det var ikke så lett å få til brød, heller ikke på en gård. Var det brød med prim eller syltetøy og noe som lignet kaffe, så var gleden stor. Havremelsvafler til eftasverd! Forskjell på folk var det ikke. Alle satt ved samme bord og alle fikk - noen ganger delte tante ut.

En gang hadde de laget spekepølse! Da måtte det nok rasjonering til. Fetteren min som var fem år eldre enn jeg, han fikk faktisk mest - tante var svak for oss alle, og hadde sine protesjeer innimellom. Jeg likte best havrevelling med fløteskvett i - så litt forskjell var det nok innimellom. Og vi ungene - vi fikk av og til litt utenom - ingen ble fornærmet for det.

Knut og Arnold - den ene hadde så bittesmå ører og den andre så digre. - En gang Arnold hadde været "hjemme" - et eller annet sted på Romerike, kom han tilbake med broren sin - han var vel omkring 15 år og han het Torbjørn. - Om han kunne få være der? Han kunne dele seng med Arnold... Seng fikk han vel for seg selv i drengestua. Men klær da, det så ikke bra ut. Stakkar. Tante til å lete, sprette, rekke opp, strikke. I hvert fall fikk han ordentlige strømper og sokker, votter, - støvler var det verre med, buksa og jakka ble skikkelig lappet, han fikk en genser.

Søndagsmiddag ved det store kjøkkenbordet utpå høsten en gang. Kjøttkaker, kålstuing, masse poteter, mye grønt dryss, plommer og krem til dessert.

Torbjørn forsynte seg med 18 plommer og et gigantisk berg med krem. - Men får han lov til det da tante? Jentungen hadde grublet både att og fram, og i hvert fall lært noe hjemme om hva som var

rimelig. - Torbjørn får ikke annet godt enn det han får hos meg, og plommer har vi nok av! sa tante.

Om det var noen som var minst like glad i tante som vi var selv, så måtte det da være Torbjørn? Vel gikk han for det meste foruten særlig mye lønn, men for lut og kaldt vann gikk han ikke. Tante sørget for at han fikk det peneste blårutete dynetrekket, hun sørget for klær, han fikk vakre votter i mønsterstrikk til jul og alt det "gode" som hun hadde - det gikk til Torbjørn men etter rimelig fordeling på alle - det "som vi har nok av" - og ellers etter rettferdigdighetsprinsippet.

Fetter Olaf

Torbjørn tok gladelig kluten og vasket litt også han. Hvis jeg visste hvor han var hen nå, så skulle jeg gjerne spurt ham om han ikke følte tante som en slags TANTE -for han hadde vel en mor et eller annet sted på Romerike, som gjerne ville ha gjort det samme for han om hun kunne?

Torbjørn tok brasene så mang en gang, og han gjorde ikke forskjell på manns- og kvinnearbeid, som var vanlig da - han hjalp tante med alle slags ting i huset. Og når traktoren - da den tiden kom - kjørte seg fast i søla - så var det Torbjørn som fant rådet. Lenge, lenge etterat tante døde, og vi satt der som noen forskremte stakkarer, så var det Torbjørn som gikk til kjøkkenbenken og skar

noen dugelige brødsriver til "unga" - og satte tryggheten på - nei, ingenting kunne komme på riktig plass igjen da tante døde, men det hjelper med litt humør, brødsriver hjelper også, og det handlaget med brødkniven, han må ha vært like så glad i tante som vi.

Tante stelte istand juletefest for oss - alle vi ungene, alle Martinsenene, Løesungene, Flatebyungene og Kari Holen. Robart hadde spent hesten for sleden og kjørt oss - og i Jonsenga veltet alle ungene ut av sleden. Det var nok etter "katastrofen" - i 1944 tenker jeg. Vi fikk i hvert fall masse god mat og kaker og nypete og hadde det herlig. Gikk rundt juletreet og sang. Mor var nok den flinkeste til det - men det var tante som fant på det hele.

Julaften på Røer, nei, det kan jeg ikke huske, for da var vi hjemme, men i hvert fall måtte jeg til tante på formiddagen! Pynte juletreet. Først der, og så hjemme. Livets gleder i dobbelt forstand.

Det store kjøkkenbordet. Kara kom inn og var andektige. På bordet var det alltid en liten duk på midten, og til jul var det julepynt - noe lekkert tante hadde laget til dekorasjon, til jul var det også lys. Grønne grener, reinmose, kongler, stas. Og det var rull og sylte, brød, kaffeerstatning og melk - kanskje kakao? Det hendte av og til.

Kanskje skulle noen "hjem"? De hadde nok fri, kara, men de ble. Det var ribbe til alle sammen, surkål, poteter, det var kaker til "kaffen" - smultringer, goro, fattigmann, litt mer også - ikke en jul var uten noe godt selv under svarteste krigen. Var det noe rart at de ble, de som hadde fri? Det var dessert med krem, det var epler, rynkete, sparsomt, allikevel - men vi var ikke der.

Men det hendte at tante og onkel Thorleif kom en tur til oss seint på kvelden etter at det hele var over på Røer og kara hadde gått i drengestua. Det var etterat bestefar og onkel Jørgen døde - og etterat onkel Andreas og tante Maja, Olaf og Ankus, hadde flyttet til Helvik - den eldste broren til mor med familie bodde også på Røer en god stund.

Om de hadde akevitt og øl til jul? Har ingen anelse, men jeg antar at noe var det. Borgerakevitt.

I hvert fall ble juleevangeliet lest, og de gikk rundt juletreet alle sammen. I hvert fall ble det jul. Alle fikk presanger - og det var ikke rart med innpakningen. Gråpapir, papirhyssing. Jeg kunne være så heldig å få et brodert lommeørkle.

Til jul var vi "oppe i stua" - det var tre trappetrinn opp til "oppe i stua" - da var det blitt fyrt godt og vel og lenge. Vi gikk gjennom forstua - der sto den store kista med "trollskjea" på - en diger suppeskje fra omkring 1800. Vi var vel der 1. juledag, kan jeg tenke meg. I hvert fall var det juletre og det var prat og moro for alle sammen, og jeg fant meg en plass bakom en stol og leste H. C. Andersen's eventyr i en nydelig utgave med blått skinnbind og rødt og gull på forsida - bare det - kunne jo gripe en jentunge til de store frysninger på ryggen over alt som godt var...

Og dessuten var det masse gode kaker og de aller peneste kop-pene, den peneste duken - det manglet ingenting! Kanskje kaffe... Men så stor var jeg ikke at jeg brydde meg om den.

Marit

Det var masse dyr på Røer, Bestefar hadde en idé om at det ikke var godt å være innestengt. Han var blitt mange og åtti - hadde hatt slag og levde med en lam arm. Den hektet han vedkorga på ---

Men han slapp ut kaninene - den slags husdyr hadde han ingen erfaring med heller - de ynglet, de åt løvetann, det ble en storstilt jakt for å få dem inn igjen, fetrene mine strevde iherdig.

Hestene slapp han også ut, de rullet seg i snøen, de galoperte rundt og rundt, men de hadde da "hjemvett" - de gikk frivillig inn i stallen etter friluftseansen. Verre var det med kaninene. Og de som skulle bli mat til oss alle sammen?

Bestefar skjønnte ingenting av krigen - han skjønnte at de mumlet noen rare ord på kjøkkenet i en nabogård... men ellers levde han som han pleide, og fulgte dårlig med i verdensbegivenhetene.

Verre var det når han ikke fikk tobakk i pipa si. Det skjønte han slett ikke.

Onklene mine drev rene vitenskapen i å lage tobakk. De store, grønne bladene ble høstet og tørket og så ble de lagt i en skikkelig smørje som minte noe om plommer.... Nei, hvordan de gjorde det, det vet jeg ikke, de leste og grundet og eksperimenterte - det gjorde far også, men ikke så nøye og grundig som onklene. At det var viktig, var i hvert fall sikkert. Og at bestefar ingenting forsto, men var glad for å få noe i pipa, det var sikkert.

Bestefar, Conrad Holth

Ellers var det kuene, selvfølgelig, uten dem skulle krigen virkelig blitt trasig. De ga mat året rundt, og noe skulle de ha å spise selv også. Det kom kalver - det hendte at en eller annen ble slaktet, og da var det kalvesteik. Jeg forestiller meg at karvekålsuppe og kalvesteik henger nøye sammen, da måtte det ha vært våren.

Grisene levde et naturlig liv, de fikk også gumle eikenøtter - helt til

den sørgelige dagen opprant at Lars Solbakken kom - og da ble det kjøkkenstyr, med blod i blanke bøtter og klubbgryta på ovnen. Da var mor der - for det var da hun som knadde og formet og hakket fett og puttet inni? Ellers blander jeg sammen? Kan være det - vi hadde jo vår egen gris, og Lars var begge steder, med røde never. - Lars hadde vært gårdsgutt på Røer en gang - han passet på at Margot fikk slakter såpass tidlig at hun ikke ble helt utkjørt... Om kvelden satt han i dagligstua, i gyngestolen, småsmakte på noe i et glass - det hørte med fra gammalt av til slakteren, ellers var han visst mest glad i "Kaffelars".

Fetter Olaf

Sauebukken Mass sto ofte i tjør ute på gården - rett foran do - og en gang ble tante Maja ganske innestengt - de hadde ikke noe godt forhold til hverandre, tante Maja - byjente egentlig - var redd det skjønnte nok Mass - og litt moro skulle vel han ha også? I hvert fall sto hun i do-døra og var mest på gråten... Og jeg kunne henge om halsen på Mass, sove middagslur om jeg hadde tålmodighet? Han var så snill som en engel i billedbibelen. - Han ga oss ull. Det var nok da han måtte la livet fare i alderdomssvekkelse at Åse åt så mye fett... Og så ble han fårrikål. Godt at forestillingene ikke var helt nær knyttet sammen - fårrikål er godt - men om jeg hadde visst at det

var Mass - han var jo kommet "på de evige jaktmarker" sammen med bestefar og onkel Jørgen og alle de andre vi var glad i som forsvant... Rene hedendommen, Valhall. Enda de var kristne gode nok og gikk i kirken når det var gudstjeneste - Torunn sa - ta av meg kjolen da mor da det hele var over.

"På de evige jaktmarker" - der er det alltid grønt gras og vakre treklynger, der er det alltid masse vilt --- og der kan bestefar gå på jakt hele dagen om han vil - med den gamle børsa, som fremdeles hang på veggen, og med gamle Klinge, som fremdeles peste under ovnen.

Og så var det mormor, som jeg aldri hadde sett, men hun satt nok i en fluktstol og leste - med en stor hatt til solbeskyttelse. Og dit kom alle dyra, men det var ikke farlig med dem, for bestefar stelte med dem som han gjorde da han var på jorda... Og da måtte de vel ha det bra?

Slik ble døden ikke så fæl - ikke før tante - men det skjedde lenge etterpå - tenke seg henne på noen jaktmarker, det var ikke lett.

Bestemor, Petra med hesten Castor, onkel Thorleif til venstre og onkel Jørgen på verandaen

Å nei - tante - hun burde ha vært på Kunst- og Haandverksskolen, eller på Statens Kvindelige Industriskole - der hadde hun passet best. Vi kunne se den, fra tante Lauras vinduer innimellom alle potteplantene, der var det utsikt til vevstoler på Industriskolen... Vi var der på besøk da tante lå på sykehuset - tante Laura stelte i stand med mat, som mor hadde bidratt mye med - og med melk - og jeg veltet melkeglasset, og det var så forferdelig fælt og flaut. - Men om jeg kunne lære meg å veve? Den veven som far hadde laget til tante, den gikk med som så mye annet, da det store bålet kom i 1936 da jeg var bare noen måneder gammel - hun fikk aldri mer noen vev... Tegningene lå i skuffen i mange år etterpå ---.

Tante var ingen jeger, nei, men hun var samler. Ut å plukke karve. Ut å plukke meldestokk - det blir både stuing og suppe. Karvekål da, jeg var tålmodig som bare det, for var det noe som var godt, så var det karvekålsuppe! Brennesle... Jo det smakte godt, men det var farlig å komme i nærheten av dem - det vokste massevis bak do, nedover hele do-bakken, helt til Toppbrønn... og masse bak uthuset. Ut å plukke plommer! De ble tørket i bakerovnen og fikk hete svisker... Blåbær, de ble til korinter og hva som ble til rosiner, husker jeg ikke.

Hønene da. Stakkar. De fikk visst ikke mye lys om vinteren, det ble ikke så mange egg da. men om våren, da fom de ut, og da fikk de gå som de selv ville hele dagen. - Men hønene både på Røer og hjemme - det var ingenting i forhold til hva onkel Thorleif hadde - han drev stort og seriøst og var ekspert på hønsefugler - det var ikke vår onkel Thorleif, det var mors fetter - der var det en hel inngjerding og det var Plymouth Rocks og italienerne og perlehøns og masse mer - det var kanadiske gjess og svaner på tjernet og påfugl i bakken mot Rørsbekken, det var ender og gjess og svære digre gryter med poteter og hva mer på ovnen på kjøkkenet, som ikke luktet helt godt, nei.

Og så var det katter, selvfølgelig, navnløse, mange, som fikk silsup i fjøsdøra.

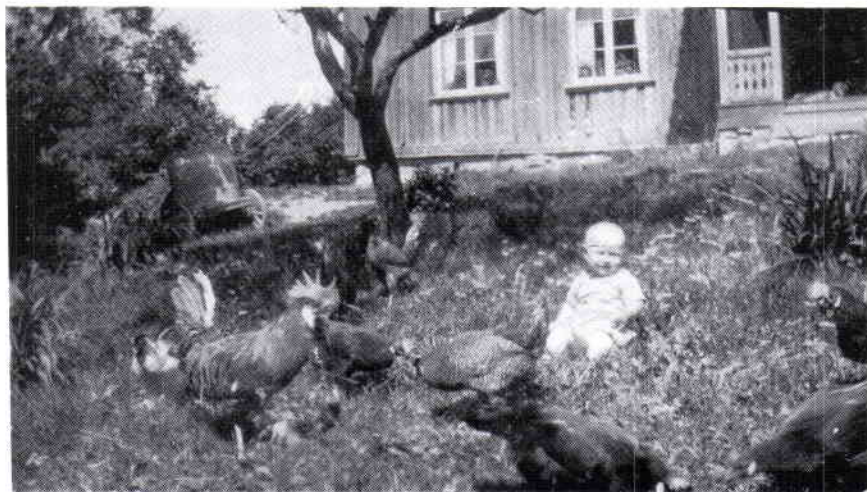
Bikkjene. Klinge var i særklasse.

Alt i alt må det ha vært en anseelig hop som også skulle ha mat. - Ellers krydde det vel med litt av hvert som skaffet seg mat selv, til ergrelse og fortvilelse somme ganger. - De små grå...

Og det hendte at onklene gikk på jakt - det kunne bli haresteik.

Det var sikkert ikke lov, men...

Og borse - jo, det hang da noen i gangen. Ammunisjon? Aner ikke. Men haresteik har jeg spist - harelabber brukte vi til skopuss....

Olaf Holth

Det må ha skjedd.

Onnene. Da var det hektisk kjøkkenvirksomhet...

Mange, svarte karer, det lyste av øynene på dem - hvitt i øynene, hvite tenner, ellers var de gruelig møkkete, og det håndkleet var en våt fille bare og leirvellinga nederst i kjøkkenet var verre enn verst. - Jeg vet at de "tok av litt" - men ikke hvor mye, heller ikke hvor mange det var som skulle dele på det som havnet i bortgjemte kroker. Litt korn, litt erter - men når de kom inn på kjøkkenet og kjellerlemmen med all sitt innestengte groliv åpnet seg og mørk lukt la seg over hele kjøkkenet, så sekker med poteter og kålhoder forsvinne ned i det dypeste metematksmørke.

Turnips! Lange smale, bitre røtter. De var til kuene. Kålrot het det som havnet på menneskers bord, godt var det - vi fikk den ikke stekt i tran - nei de var kokt og moset og daglig tilbehør til de få fleskebitene.

Purre. Gjorde godt i sausen.

Grønnkål - kunne stå ute hele vinteren, og - om ikke dyra tok dem - så ble det suppe, stuing.

Ja det var i det hele tatt mye godt. Vel var det mye de voksne savnet. - Hvordan ser en banan ut da Torunn? sa tante. - Den ser vel ut som et eple vel? Det en ikke vet om, kan en heller ikke savne.

- Margot var så stille! sa en nabo en dag. - Din mor, hun var så munter, hun sang og lo bestandig. Kanskje var det ikke så rart at tante var stille, jo hun var nok det, men hun hadde en indre lunhet, som varmet vel så mye som mors muntre og kvikke livssyn. - Men mor var alltid så vår for tante - vi må hjelpe tante...

Den store katastrofen skjedde i 1943. Da ble tante alvorlig syk og kom på Rikshospitalet. Det varte lenge. Siden måtte vi i hvert fall ikke si Bøh-øh-ø til tante, nei vi måtte fare varsomt. Hvem som stelte på Røer da, det husker jeg ikke, kanskje var det tante Maja og en eller annen jente, mor litt, de fikk det vel til å gå på et vis, kara snek seg langs veggene med triste fjes, det var ikke verken smil eller latter - før hun kom hjem igjen og satt i dagligstua med strikketøy eller broderi, for mer orket hun ikke. - Hun valgte seg ut et mønster, la en knapp på, kan jeg huske, for å få til den fine rundingen - broderte noe som hun satte på lommene og p kraven på den svarte kjolen sin... Og så laget hun bunad til dokka mi.

Tante var hjemme igjen, men hun ble aldri som før, og så døde hun i 1948. 45 år gammel. Aldeles utslitt - og så hadde hun bare levd for andre hele livet? Hadde hun ikke hatt så mye som en kjæreste? Jo - en gang i ungdommen. Siden ble det ikke tid.

meg, - Marit

HVORDAN RØKETOBAK LAVES:

1. Bladene fuktes (dampes) så de blir myke og presses (pakkes-) tett ned i en boks med lufttett lokk.
2. Boksen plasseres i en varmeovn for gjæring. Maksimaltemperatur 60/70 grader. Gjæringen pågår etter ønske 2-3 eller 4 dager. Jo lenger gjæring, des mørkere og sterkere tobak.
3. Det gjærede produkt dyppes i en lut bestående av en blanding:
Vand, saltpeter og vinsyre
(til 1 liter vand, 10 gram vinsyre og 10 gram saltpeter).
Lutingen varer maksimalt 5 minutter.
Efter lutingen tørkes bladene idet de legges utover på en bordplate eller et stort papir.
4. Sausing. Sausen består av en blanding av vand, og sukker, eventuelt en oppløsning av horning eller andet søtstof, tilblandet vanilje eller rumessens.
Bladene dusjes og tørkes en dag hvorefter de skjæres op. Er de for fuktige, må de tørkes efter behag.

